

Connecties
Overijds
Gemeentewapens.

N.V. WED. J. AHREND & ZOON

No. 9198

HET PROVINCIEWAPEN. *(cursief o.k.)*

In blauw twee gaande leeuwen van goud, vergezeld van zeven liggende blokjes van hetzelfde, geplaatst twee bij het schildhoofd, twee tussen de leeuwen en drie bij de schildvoet. Het schild gedekt met een vijfbladige provinciekroon,

en gehouden door twee leeuwen van goud. Bevestigd

*11 maart 1958.
februari*

DE GEMEENTEWAPENS. *(cursief o.k.)*

1. Achtkarspelen. In zilver een kerk van rood met acht torens, gedakt van blauw en staande op een grond van groen. Schild gedekt met een kroon bestaande uit een gouden band, bezet met negen parels. De torens symboliseren de acht dorpen of „kerspelen“, waaruit de gemeente vroeger bestond.

2. Ameland. Gedeeld: 1 in goud drie schuinbalken van zwart; 2 in blauw een gewende wassenaar (wassende maan) van zilver. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud.

3. Baarderadeel. Gedeeld: 1 in goud een halve adelaar van zwart; 2 in blauw twee paalsgewijs geplaatste zespuntige sterren van goud. Schild gedekt met een driebladige kroon van goud, met twee parelpunten.

4. Barradeel. Schild dwars doorsneden door een dijk van paalwerk in natuurlijke kleur; het bovenste deel van blauw met een korenschoof van goud, geplaatst op de dijk;

het onderste deel voorstellende een stille zee in natuurlijke kleur. Schild gedekt met een driebladige kroon van goud, met twee parelpunten. Het wapen symboliseert ligging en hoofdmiddel van bestaan dezer gemeente.

(Volgens K. Siorkesma is dit wapen een volkomen verbastering van het oorspronkelijke, waarin de trits: land - dijk - zee op een veel meer heraldisch verantwoorde wijze voorkwam.)

Met uitzondering van Bolsward, zijn al

5. Het Bildt. In blauw drie, in ruggelinge richting paalsgewijs gerangschikte zeehorens van asgraauwe kleur, waaruit korenaren in natuurlijke kleur te voorschijn komen. (Heraldisch zou beter voldoen, de zeehorens en korenaren resp. van zilver en goud.) Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud.

6. Bolsward. In goud een dubbele adelaar van zwart, *gelekt, getongd en gepoot van rood.*

Schild gedekt door een keizerskroon van goud, gevoerd van rood, en ter weerszijden vastgehouden door een omziende, van rood getongde leeuw van en genagelde leeuw van goud. *Bevestigd 30 december 1955.*

7. Dantumadeel. Doorsneden in drieën van rood, goud en groen; het 1e en 2e deel gescheiden door een golvende dwarsbalk van zilver, deel 2 beladen met een springende vos van rood (houdt misschien verband met vroeger bestaan hebbende bossen). Schild gedekt met driebladige kroon van goud, met twee parelpunten.

8. Dokkum. In blauw drie zespuntige sterren van goud, geplaatst 1 en 2, van boven vergezeld van een omgekeerde wassenaar van zilver. (Deze werd toegevoegd na de verovering van Damiate, tijdens de kruistochten waar de Dokkumers zich zeer onderscheidden.) Schild gedekt met vijfbladige kroon.

9. Doniawerstal. In goud een uit de rechterschildrand komende arm, bekleed van rood, de hand van natuurlijke kleur, houdende een omgekeerde wereldbol van blauw, waarvan het kruis van zwart is. Schild gedekt met driebladige kroon met twee parelpunten.

10. Ferwerderadeel. In blauw zeven zespuntige sterren van goud, paalsgewijs geplaatst 2, 3, 2. Schild gedekt met driebladige kroon van goud, met twee parelpunten.

11. Franeker. In blauw een klok van goud. Schild gedekt met driebladige kroon met twee parelpunten en ter weerszijden vastgehouden door een vrouwefiguur, voorstellende de godin van de landbouw (Ceres) van goud. Het geheel geplaatst op een grond of voetstuk van groen.

12. Franekeradeel. In blauw een schuinbalk van goud, beladen met één en vergezeld van twee rozen van rood; de drie rozen geplaatst in de richting van een linkerschuinbalk. Schild gedekt als voren.

13. Gaasterland. In blauw een, voor een korenschoof van goud langs springende, haas van rood; de korenschoof staande op een grond van groen. Schild gedekt als voren.

In deze serie geen schilden met rechte boven- en zijkanten en halfcirkelvormige onderkant zoals in de vorige series, maar een aan de Gotiek ontleende schildvorm, die weliswaar sierlijker is, maar zich minder goed leent voor gevierendeelde wapens, hetgeen vooral tot uiting komt bij het wapen van Harlingen en in nog sterkere mate bij dat van Leeuwarderadeel. De wapenfiguren moeten zich nl. zoveel mogelijk bij de schildvorm aansluiten. Daar het evenwel kan voorkomen dat men aan een bepaalde schildvorm gebonden is, is ook hier deze vorm doorgevoerd, en zijn de figuren zo goed mogelijk daarin geplaatst.

De beschrijvingen luiden:

14. Harlingen. Gevierendeeld: 1 en 4 in rood drie lelies van goud, geplaatst 2 en 1; 2 en 3 in zilver vier breedarmige kruisjes van rood. Schild gedekt met driebladige kroon van goud, met twee parelpunten, en ter rechterzijde vastgehouden door een gehelmde en gevleugelde vrouwefiguur, houdende in de rechterhand de weegschaal der gerechtigheid en een lans, waarmee zij een draak doorsteekt; dit alles van goud. (Ter wille van de duidelijkheid in de tekening niet door puntering aangegeven.) Het geheel geplaatst op een grond van groen.

De figuren en de arcering in dit wapen zijn min of meer met de schildvorm mee getekend, waardoor een zekere „bolle” ronding gesuggered wordt. Dit is echter een geheel vrije opvatting.

15. Haskerland. In blauw een haas van natuurlijke kleur, gaande over een grond van groen. Schild gedekt als voren. (Haskerland betekent „hazenland”.)

16. Heerenveen. Gedeeld: 1 in blauw een gebroken rad van zilver en daaronder in schuinsrechtse stand een zwaard van hetzelfde met gevest van goud; 2 in zilver een geplante boom van groen, ter weerszijden van de stam vergezeld van een liggend blokje van zwart. Schild gedekt als voren. Dit wapen is kennelijk samengesteld uit de wapens der vroegere gemeenten Schoterland (1) en Engwirden (2). De boom doelt op vroegere bossen en blokjes (turven) op voormalige veenlagen. Verleend 24

Oct. 1935. oktober

17. Hemelumer Oldephaert en Noordwolde. Doorsneden in drieën van groen, blauw en zwart; gedekt als voren. Door het ontbreken van zilver of goud in één der schilddelen heraldisch niet bevredigend.

18. Hennaarderadeel. In blauw een linkerschuinbalk van zilver, beladen met, van boven naar beneden een klaverblad van groen, een roos van rood en een zespuntige ster van groen. Schild gedekt als voren.

19. Hindeloopen. In zilver een springende hinde van rood, op een grond van groen. Schild gedekt als voren. Oorsprong van plaatsnaam en wapen zou zijn, dat zich in het „bos van Kreil” oudtijds zeer veel hinden en herten ophielden.

20. Idaarderadeel. In blauw twee teggengestelde wassenaars van goud. Schild gedekt met vijfbladige kroon van goud. Bevestigd 7

Oct. 1818.

21. Kollumerland en Nieuw-Kruisland. Doorsneden in drieën van zilver, goud en groen; het middelste deel beladen

met een zespuntige ster van rood. Schild gedekt met een driebladige kroon van goud en twee parelpunten.

22. Leeuwarden (in verband met de hoofdstedelijke waardigheid op groter formaat getekend). In blauw een leeuw van goud. Schild gedekt als voren.

(Deze leeuw is z.g. „klimmend”, wat in de heraldiek stilzwijgend als de natuurlijke houding wordt verondersteld. De aanduiding: „klimmend” is pas dan nodig, wanneer in één wapen ook in andere houdingen geplaatste leeuwen voorkomen.)

23. Leeuwarderadeel. Gevierendeeld: 1 in zilver drie klaverbladen van groen, geplaatst 1 en 2; de overige kwartieren alle van blauw, waarin een leeuw van goud. Schild gedekt als voren. gebonden van rood.

24. Lemsterland. In zilver een uit de rechterschildrand komende arm, bekleed van rood, met een hand in natuurlijke kleur, een wereldbol van goud dragende. Schild gedekt als voren.

25. Menaldumadeel. In blauw een liggende, omziende eenhoorn van zilver, vergezeld in de rechter bovenhoek van een schelp van goud, in de linker bovenhoek van een ruit van zilver, en aan de schildpunt van een bladerloze eikel van goud, de steel omlaag. Schild gedekt met vijfbladige kroon van goud. Verleend 20 juni 1935.

26. Oostdongeradeel. In blauw een linkerschuimbalk van zilver. Schild gedekt met vijfbladige kroon van goud. (De schuimbalk symboliseert ~~waarschijnlijk het~~ riviertje de Donger, aan weerszijden waarvan de gemeenten Oost- en Westdongeradeel gelegen zijn.)

een

+ wellicht een

27. Ooststellingwerf. In zilver een omgewende griffioen van rood op een terras van groen, hebbende tussen de voor- en achterpoten een bal van rood, beladen met een zespuntige ster van goud. Schild gedekt met een driebladige kroon van goud met twee parelpunten.

28. Opsterland. In zilver vijf populieren van groen, staande op een losse grond van hetzelfde; voor de bomen langs lopende een haas van rood, achtervolgd door een hond van hetzelfde, waarvan slechts het voorste deel vanuit de linkerschiltrand komt. Schild gedekt met vijfbladige kroon van goud.

29. Rauwerderhem. In rood een dwarsbalk van zilver, over alles heen twee schuingekruiste sleutels van goud, de baarden toegewend. Schild gedekt met driebladige kroon van goud, met twee parelpunten.

1 een

Behalve Heerenveen, Idaarderadeel en Menaldumadeel zijn al deze wapens bevestigd 25 Maart 1818.

- 1) De goud-puntering is abusievelijk niet aangegeven.
- 2) Ook dit rood is verkleind aan te duiden. De afbreken ~~van~~ ^{belang} ~~van~~ ^{derwijl b.v.} ~~van~~ ^{de} nagels van de leeuw uit het Leeuwarder wapen ~~zijn~~ ^{zijn} onvoldoende gepunteerd zijn.

F

FRIESLAND, SERIE III

In deze serie is een schildvorm toegepast met een strakke lijn, een schildvorm bovendien, die zich in de meeste gevallen en vooral bij viendeling, uiterst goed leent om de wapenfiguren er zodanig in te plaatsen dat er weinig of niets „verwongen” wordt. Alleen een wapen als b.v. dat van Utingeradeel, zou zich weer bij uitstek lenen voor een schildvorm als van de vorige serie. ~~Als aanvulling hierbij~~

~~het~~

30. Schiermonnikoog ~~(Fr.)~~. In zilver een omgewende monnik met tonsuur en korte bruine baard, gekleed in grijze pij met afhangende kap, dragend om het middel een lederen riem, alles van hetzelfde, geschoeid van zwart, staande op een grasgrond; de linkerhand opgeheven met omhoog gerichte wijsvinger. Schild gedekt met een ~~vijfbladige kroon van goud~~. Dit in 1954 gewijzigde wapen verschilt van het vorige in hoofdzaak hierdoor, dat de rozenkrans die de monnik in de andere hand droeg, is vervallen. Verleend:

19 okt. 1954.

31. Sloten. In goud een veelhoekige, getinneerde toren van rood, met een hoog spits dak tussen twee lagere spitse daken, alle van blauw, terwijl achter het gebouw twee schuin gekruiste sleutels van blauw uitkomen, de baarden afgewend. Wapen verbeterd 18 Maart 1918.

32. Smallingerland. In zilver vijf bomen van groen, op een grond van natuurlijke kleur (als groen aangegeven); langs de bomen heenspringend een hert van rood. Schild gedekt met driebladige kroon van goud met twee parelpunten.

33. Sneek. Gedeeld: 1 in goud een halve adelaar van zwart; 2 in zwart drie paalsgewijs geplaatste kronen van goud. Schild gedekt als voren, en vastgehouden rechts door een wilde man, een knots over de rechterschouder dragend, links door een aanzierende leeuw, alles van natuurlijke kleur, en het geheel geplaatst op een grond of voetstuk van groen.

34. Stavoren. Doorsneden van goud en rood, met twee gekruiste bisschopsstaven, in kleur wisselend met het veld (ook wel: van het een in het ander); de staven van onderen door een lint van goud met elkaar verbonden. Schild

gedekt als voren. Dit wapen zou reeds tussen 1128 en 1138 geschonken zijn door de toenmalige bisschop van Utrecht.

35. Terschelling. (~~Sinds enige jaren bij Friesland.~~) In blauw een boom op een terras, vastgehouden rechts door een zeeleeuw, links door een omziende hond, alles van goud. Bevestigd 26 juni 1816.

36. Tietjerksteradeel. Gevierendeel: 1 in blauw een schepnet, schuingekruist met een zeis, beide van zilver; 2 in zilver een korenplant van groen; 3 in zilver drie bomen van groen op een losse grond; 4 in rood een jachthoorn van zwart (voorbeeld van z.g. valse blazoenering: kleur op kleur, hetgeen, evenals metaal op metaal, tegen de heraldische regels is). Schild gedekt met driebladige kroon van goud met twee parelpunten.

37. Utingeradeel. In rood een lelie van zilver, vergezeld van drie klaverbladen van goud, geplaatst twee in de bovenhoeken en een aan de schildpunt. Schild gedekt als voren.

38. Vlieland. In zilver een omgewende zeepink met gehezen grootzeil in natuurlijke kleuren, hebbende op de achtersteven een vlag, bestaande uit drie horizontale banen van rood, wit en blauw, aan de mast

een van groen en wit doorsneden wimpel,

en zeilende op een uit de schildvoet opkomende zee van groen. Een ons welwillend door Foto Hommema te Vlieland toegezonden, zeer duidelijke afbeelding toont ons het wapen als een soort schilderijtje, wat aan een stijlloos vroeger tijdperk herinnert. We hebben de voorstelling wat strakker aangepakt, de romp van het schip zuiver in zij aanzicht gezet en de zee wat gestileerd, om althans aan de meest bescheiden heraldische normen tegemoet te komen. Verleend 16 mei 1950.

39. Westdongeradeel. In blauw een golvende schuinbalk van zilver. (Dit is een rechterschuinbalk, wat echter nooit nader wordt aangeduid; een schuinbalk, zonder meer, is dus altijd rechts.) Schild gedekt als het vóórlaatste.

Schiermonnikoog
driebladige kroon van goud
met twee parelpunten.

40. Weststellingwerf. In zilver een omziende griffioen van rood, hebbende tussen voor- en achterpoten een bal van hetzelfde, beladen met een vijfpuntige ster van zilver. Schild gedekt als voren.

41. Wonseradeel. In blauw een springend hert van natuurlijke kleur, op een grond van groen. Schild gedekt als voren. De aanduiding „springend” ontbreekt in de officiële beschrijving; de officiële afbeelding echter laat het duidelijk zo zien. **K. Sierksma** tekent bij dit wapen aan, dat het een door de tijd verwaarloosd, maar door een legende overgeleverd feit is, dat de geweitakken van het hert gebroken moeten zijn. Een opgejaagd hert zou nl. met zijn door de vele onzachte aanrakingen met bomen en takken gebroken gewei, in overoude tijden ter hoogte van Wons gevangen zijn.

42. Workum. Gedeeld: 1 in goud een halve adelaar van zwart; 2 in zwart drie lelies van goud, geplaatst 2 en 1. Schild gedekt met vijfbladige kroon van goud.

43. Wijmbritseradeel. In blauw zeven lelies van goud, geplaatst paalsgewijs 2, 3 en 2. Schild gedekt als voren.

44. IJlst. In blauw een schip van goud, zeilende op een zee van goud en blauw. Schild gedekt als voren. In tegenspraak met de beschrijving, is op de officiële afbeelding de zee in een kleur afgebeeld. In onze tekening is de beschrijving gevolgd, en de zee heraldisch weergegeven. Het schip zou mogelijk doelen op de van oudsher beoefende scheepsbouw ter plaatse.

De niet gedateerde wapens zijn alle

bevestigd

25 Maart 1818.

Ter aanvulling, onderaan, het Oud-Friese wapen, waaraan de Friese vlag ontleend is. Dit wapen was: in blauw drie schuinbalken van zilver (of wit) van boven naar beneden achtereenvolgens beladen met twee, drie en twee „pompeblèdden” van rood. De tijd waaruit dit wapen stamt, vergt eigenlijk een vroeg-gotische schildvorm, welke er in deze serie echter al te zeer zou „uitvallen”. Op het schild een z.g. antieke kroon. **De pompeblèdden** dienen overigens meer hartvormig te zijn.

*) De adelaar dient dezelfde houding, d.w.z. met opgetrokken poel, te hebben als in ^{de} het wapen van Workum, Bolsward en Baarderadeel; dit is nl. een ^{kenmerkende} eigenschap van de Friese adelaar, zodat in het Sneker wapen dit detail onjuist is.

*) De „korenplant” is een natuurhistorisch onding en zal volgens K. Sierksma een kietkraag met drie pluimen moeten voorstellen.

In het kader van deze ^{uitgave} publicaties, waarin het ^{er} in de eerste plaats gaat om de wapens op zichzelf te vertonen, al wordt daarbij meermalen een enkele bijzonderheid op heraldisch of historisch gebied vermeld, voert het toch te ver om, wat het provinciewapen betreft, ons in daarmee samenhangende historische feiten te verdiepen. We zullen ons er daarom toe bepalen te vermelden dat de golvende blauwe dwarsbalk de IJsel symboliseert en dat de leeuw die uit het stamwapen der Graven van Holland is; voorts dat Overijssel in 1528 onder het bestuur van Karel V kwam en van die tijd af het huidige wapen voert (zie middelste wapen), waarvan de beschrijving luidt:

In goud een golvende dwarsbalk van blauw, waaroverheen een leeuw van rood, getongd en genageld van blauw. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud, ^{met vier paalen}

en aan weerszijden gehouden door een leeuw van natuurlijke kleur.
Verleend 6 mei 1950.

~~Hierna~~ De gemeentewapens:

(eers)

1. Al melo. In blauw drie ruiten van zilver, geplaatst 2 en 1. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud en vastgehouden door twee leeuwen van natuurlijke kleur, getongd en genageld van rood. Verleend 24 februari 1925, (de leeuwen in 1954).

Het wapen is ontleend aan dat der vroegere Heren van Almelo. Het komt (in het stadszegel) reeds voor op oorkonden uit 1394 en 1405.

2. Ambt-Delden. In blauw drie *uitgerukte*¹⁾ lindebomen van goud, geplaatst 2 en 1. Verleend 27 december 1898.

3. Ambt-Ommen. *Als gemeente opgeheven; wegens herindeling van deze serie is het vervallen wapen hier weggelaten.*

4. Avereest. In zwart een golvende dwarsbalk van zilver, van boven vergezeld van twee klaverbladen van goud met daartussen geplaatst een korenschoof van hetzelfde, gebonden van rood, en onder van twee schuin gekruiste veenspitters van zilver, met omlaag gerichte stelen van goud. Verleend 30 december 1888.

5. Bathmen. Gedeeld: I in groen de H. Maagd Maria met het Christuskind; II in goud drie kepers van rood. Verleend 21 november 1898. De kleuren van I worden in de officiële beschrijving *niet* genoemd, maar voor zover uit de officiële afbeelding met zijn grafische aanduidingen is op te maken, zou de beschrijving kunnen luiden: in groen de H. Maagd Maria met gelaat en handen van natuurlijke kleur, gezeten op een troon van goud, het hoofd gedekt door een kroon en omgeven door een nimbus, beide van hetzelfde, gekleed in een gewaad van rood, waarover een mantel van blauw, dragend in de rechterhand een liliescepter van goud en houdend met de linkerhand het op haar schoot gezeten Christuskind, hetwelk is van natuurlijke kleur, gekleed van wit, het hoofd omgeven door een nimbus van goud²⁾ en houdend op de knieën in beide handen een wereldbol van blauw, beslagen van goud.

6. Blankenham. Doorsneden: I in zilver een middeleeuws schip³⁾ van rood, zeilende op

een uit de doorsnijdingslijn opkomende zee, die golvend gedwarsbalkt is van drie stukken: blauw, zilver, blauw; II in goud vijf schuinbalken van rood. Verleend 27 december 1898.

7. Blokzijl. In goud een zijl (sluis) van zwart, en een schildhoofd van blauw, beladen met een blok van goud. Bevestigd 30 december 1859. Dit wapen werd geschonken door Prins Maurits, met dit verschil, dat het schild toen van zilver was. Dit is weer een sprekend wapen, daar de beide onderdelen van de plaatsnaam duidelijk geïllustreerd worden. Blokzijl ontstond, doordat vanaf de Steenwijker Aa een kanaal werd gegraven naar de Zui-

derzee (onder het stadhouderschap van de Graaf van Aremberg), in welk kanaal een sluis werd gebouwd, de „Grote Zijl”, waaraan de plaats opkomst en bloei had te danken. In 1581 maakte Diderick van Sonoy er een sterkte van, waardoor de naam Blokzijl, d.i. versterkte sluis, ontstond.

8. Borne. In blauw een bijenkorf van goud, vergezeld door drie bijen van hetzelfde met uitgespreide vleugels, geplaatst 2 boven en 1 onder de korf.

Schild gedekt met een driebladige kroon van goud met twee parels. Verleend 28 mei 1957.

9. Dalfsen. Geschaakt van zilver en blauw in vijf rijen, elk van vier vakken.

Schild gedekt met een driebladige kroon van goud met twee parels.

Verleend 23 decem^{ber} 1952.

(Dit wapen is ontleend aan het huis Rechteren in deze gemeente.)

1) De aanduiding „uitgerukt” duidt aan dat de boom met het wortelgestel wordt afgebeeld.

2) De ster boven deze nimbus kan vervallen; we zagen deze op een oudere afbeelding, maar in de officiële komt ze niet voor.

3) Volgens v. d. Laars een koggeschip.

~~Hij het provincie wapen, (na de
veriening datum 6 mei 1950) nog
meer opmerking:~~

Wat de arabesk betreft waarop het wapen staat, deze is niet beschreven en dient, overigens dus geheel willekeurig, als ornamentale afwerking.

OVERIJSEL, SERIE II

10. Delden-Stad. In blauw een lindeboom, staande op een grond, alles van goud. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud; bevestigd 24 november 1819.

11. Denekamp. Gedeeld: I in blauw een kruis van goud, beladen met een verkort en versmald kruis van het veld¹⁾, en vergezeld in elk kanton van een leeuw van goud; II van goud, omgekeerd gemanteld²⁾ van groen. Verleend 9 november 1898.

12. Deventer. In goud een adelaar van zwart, gebekt, getongd en geklauwd van rood. Het schild gedekt met de keizerlijke kroon van het H. Roomse Rijk en vastgehouden door twee geharnaste krijgslieden van natuurlijke kleur, met sjerpen van wit en rood; houdende in de andere hand een lans voorzien van een wimpel van wit en rood; de wimpel aan de broekzijde in beslag genomen door het wapen, bij wijze van banier. Het geheel geplaatst op een voetstuk. Bevestigd 13 juli 1921. Deventer werd reeds in 1386 als rijksstad genoemd, vermoedelijk is de adelaar dan ook wel de Duitse rijksadelaar.

13. Diepenheim. In goud drie bereklauwen van blauw, geplaatst 1 en 2. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud. Bevestigd 24 november 1819.

14. Diepenveen. Gedeeld: I in goud een adelaar van zwart, getongd en geklauwd van rood, gekroond met de kroon van het H. Roomse Rijk; II van goud, omgekeerd gemanteld van zwart. Verleend 9 november 1898.

15. Enschede. In zilver een slaghek, gevormd door drie dwarsbalken, waaroverheen een verkort schuinkruis, alles van rood. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud en vastgehouden door twee aanzierende leeuwen van natuurlijke kleur. Het geheel geplaatst op een voetstuk. Bevestigd 25 augustus 1936.

16. Genemuiden. In blauw een streepbalk, van boven vergezeld door een lelie, geflankeerd door twee zespuntige sterren, van onderen van een omgewende zalm, alles van goud. Het schild gedekt door een vijfbladige kroon en vastgehouden door een crachter

staande geharnaste krijgsman, die in de linkerhand een stok draagt; alles van goud.³⁾ Bevestigd 24 november 1819.

17. Giethoorn. In goud twee geithoorns, bevestigd aan een deel van de schedel, en waartussen een kruisje, alles van zwart. Bevestigd 14 november 1898. In vroeger tijden zouden in het hier toen aanwezige woeste land veel wilde geiten rondgezworven hebben, waarnaar de plaats eerst „Geithoorn”, later Giethoorn werd genoemd. In zekere zin dus nog een sprekend wapen.

18. Goor. In rood een kruis van zilver, in elk kanton vergezeld van een mispelbloem van hetzelfde, gepunt van groen. Schild gedekt door een vijfbladige kroon van goud. Bevestigd 24 november 1898.

19. Grafhorst. In blauw een omgewende zwemmende zalm van goud. Bij nieuw wapendiploma verleend 19 juni 1899. Intussen

is deze gemeente bij Ysselmuideren gevoegd en is dus het wapen vervallen.

20. Gramsbergen. In blauw drie penningen van goud, geplaatst 2 en 1. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud. Bevestigd 24 november 1819.

¹⁾ Van der Laars spreekt hier van een geledigd kruis en beeldt het ook zo af, nl. zodanig dat van het kruis alleen een smalle rand is overgebleven. Wij hebben hier de officiële beschrijving gevolgd.

²⁾ Een heraldische onderverdeling, die we tot dusver in deze rubriek niet tegenkwamen. „Gemanteld” is een schild wanneer het door een laag geplaatste keperlijn wordt doorsneden, waarbij het bovengedeelte aanmerkelijk meer ruimte beslaat dan het onderste deel. Niettemin blijft dan het onderste deel het veld vormen en wordt in de beschrijving dus het eerst genoemd. Bij omgekeerd gemanteld, zoals hier, ligt dat juist andersom, in die zin, dat natuurlijk ook hier het kleinste deel (hier het goud) het veld blijft.

³⁾ De sokkel waarop de krijgsman met het schild staat, is niet officieel beschreven, evenmin afgebeeld, maar hier uit logische overwegingen aangebracht. De voetstukken van Deventer en Enschede komen wel voor op de officiële afbeeldingen, maar worden niet genoemd. Bij toepassing is uitvoering als van marmer of hardsteen het meest verkieslijk.

OVERIJSEL, SERIE III

21. ~~en 21a.~~ Haaksbergen. In rood, een omgekeerd pentagram van goud. Schild gedeelt met een driebladige kroon van goud met twee parelpunten. Verleend 5 januari 1958.

Volgens v. d. Laars is de figuur een omgekeerde pentalpha-ster, terwijl Pama in zijn bewerking van Rietstaps „Handboek der Wapenkunde” het wapen van Haaksbergen als voorbeeld geeft bij de volgende definitie: „De Pentalpha heeft ongeveer het voorkomen van twee samengevlochten delta's, gezamenlijk met vijf uitspringende hoeken”.¹⁾

22. Den Ham. Doorsneden: I van goud; II weer gedeelt: a. in blauw een omgewende leeuw van goud; b. in blauw een adelaar van goud. Verleend 28 oktober 1898.

23. Hardenberg. Gedeelt: I/ in goud een dwarsbalk van rood en een schildhoek van hetzelfde, beladen met een bisschopsmiter van zilver; II/ doorsneden: a. in zilver een dubbelgekanteelde dwarsbalk van rood; b. in rood een dwarsbalk van zilver. Het schild gedekt met een driebladige kroon van goud met twee parelpunten. Verleend 30 september 1941.

24. Hardenberg - Ambt. Deze gemeente is sinds lang opgeheven, het wapen dus vervallen en niet meer in deze tekening opgenomen wegens geverri-gorde indeling.

25. Hasselt. In blauw een dwarsbalk van zilver, beladen met een kruis van rood. Schild gedekt door een vijfbladige kroon van goud en ter linkerkant vastgehouden door de Heilige Stephanus, houdende in de linkerhand een kruis, het hoofd omgeven door een stralenkrans en staande op een grond of voetstuk, alles van goud. Bevestigd 24 november 1819.

26. Heino. Doorsneden: I/ in zwart een ploegijzer van zilver; II in zilver drie klaverbladen van groen, geplaatst 2 en 1. Schild gedeelt met een driebladige kroon van goud met twee parelpunten. Verleend

22 mei 1953. Een wapen dat symbolisch is voor landbouw en veeteelt. (Klaverbladen duiden nl. meestal op weidegrond.)

27. Helledoorn. In blauw een hert, klimmende tegen een vlierboom, alles van goud en geplaatst op een grond van groen. Verleend 1 november 1898. Beweerd wordt, volgens v. d. Laars, dat deze figuren in het wapen ontleend zijn aan het veelvuldig voorkomende wild en de talrijke vlierbomen in deze omgeving; ook wel, dat een vlierboom hier wel „helledoorn” genoemd werd.

28. Hengelo. In blauw een golvende schuinbalk van zilver, links boven vergezeld van een bijenkorf met zwerm, rechts onder van een schuingekruiste zeis en dorsvlegel, waaroverheen een korenschoof, alles van goud. Verleend 1 april 1870.

29. Holten. Gedeelt: I/ in groen de H. Maagd Maria, met gelaat en handen van natuurlijke kleur, gekroond van goud, het hoofd omgeven door een nimbus van hetzelfde, gekleed in een gewaad van rood met een bovenkleed van blauw, gezeten op een troon van goud en houdend in de rechterhand een leliescepter van hetzelfde; met de rechterhand steunt zij het op haar schoot zittende Christuskind, met gelaat, handen en voeten van natuurlijke kleur, het hoofd omgeven door een nimbus van goud, gekleed van wit en houdend in de handen de wereldbol van blauw, beslagen van goud²⁾; II in rood drie zwijkoppen van goud, geplaatst 2 en 1. Verleend 21 november 1898.

30. Kampen. In blauw een burcht van zilver, bestaande uit drie torens verenigd door een ringmuur waarin een open poort; onderaan de poort een schuinlinks geplaatst schildje, gedeeld van zilver en blauw. Schild gedekt met een keizerlijke kroon van goud, gevoerd van rood en vastgehouden door twee aanzierende leeuwen van zilver; het geheel geplaatst op een voetstuk, omrankt door arabesken³⁾. Bevestigd 24 november 1819.

31. Kuinre. In zilver een dwarsbalk van rood, beladen met een lopende zwaan van zilver, en vergezeld van drie klaverbladen van groen, geplaatst 2 boven en 1 onder de balk. Bevestigd 14 november 1898.

32. Lossen. Gedeeld: I in blauw een kruis van goud, vergezeld in het eerste kwartier van een ten halve lijve uit de rechter kruisarm opkomende omgewende bisschop, met aangezicht en handen van natuurlijke kleur, mijter en gewaad van goud en zilver en een kromstaf van goud; II in rood drie schietspoelen van goud, geplaatst 2 en 1. Verleend 1 november 1898.

¹⁾ De delta (niet voorkomend in enig Nederlands gemeentewapen), is een geledigde driehoek, d.w.z. een driehoek waaruit het middendeel is weggenomen, zodat een rand of zoom overblijft.

²⁾ Daar de officiële beschrijving zeer summier is, hebben wij dit onderdeel aan de hand van de officiële afbeelding zo uitvoerig mogelijk omschreven.

³⁾ Dit laatste onderdeel, behorend bij de uitwendige versiering, wordt niet genoemd in de officiële beschrijving, zodat geen kleur bekend is.

OVERIJSEL, SERIE IV

33. Markelo. Doorsneden: I weer gedeeld: a. in rood een bisschopsmijter van zilver met een kruis van rood en omzoomd van goud; b. in goud drie lindebomen van groen, staande op een grond van hetzelfde en omgeven door een omheining bestaande uit palen van zwart, verbonden door een koord van zilver, aan de stam van de middelste boom een schildje van zilver; II in goud vijf heuveltoppen van groen. Verleend 25 januari 1880.

34. Nieuwleusen. Doorsneden: I weer gedeeld: a. in zilver een kruis van blauw, b. *geschaakt* van zilver en blauw in vijf rijen, elk van vier vakken; II in zwart twee schuingekruiste zeisen met stelen van goud. Schild gedekt met een driebladige kroon van goud met

twee parelpunten. Verleend 18 januari 1899. De beide bovenste kwartieren vertonen resp. de wapens van de aangrenzende gemeenten Zwollerkerspel en Dalfsen, het onderste deel symboliseert de landbouw die ter plaatse van groot belang is.

35. Oldemarkt. In groen een geopende linkerhand van goud. Bevestigd 7 maart 1853.

36. Oldenzaal. In blauw een kruis van goud, in het eerste kwartier vergezeld van het uit de rechterkruisarm opkomende, omgewende borstbeeld van een bisschop met kromstaf, alles eveneens van goud. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud. Bevestigd 24 november 1819.

37. Olst. In goud een hooiberg van natuurlijke kleur. Verleend 4 november 1871. Een zeer naturalistische en dus onheraldische figuur.

38. Ommen. In blauw de H. Brigida van Kildare, patrones van Ierland, houdende in de rechterhand een palmtak, alles van zilver, vergezeld rechts van een omgewende leeuw en links van een adelaar waarboven een achtpuntige ster, alles van goud. Schild gedekt met een driebladige kroon van goud met twee parelpunten. Verleend 24 december 1955. Dit wapen

dat heraldisch weinig gelukkig genoemd mag worden, om niet te spreken van een zwakke conceptie, vertoonde voorheen in goud een vrouwenfiguur van blauw die in elke hand een schild hield, waarop resp. de leeuw en de adelaar voorkwamen.

39. Ootmarsum. In blauw een kruis van goud, beladen met een verkort en versmald kruis van het veld en vergezeld in elk kanton van een leeuw van goud. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud. Bevestigd 24 november 1819. Dit wapen is afkomstig van het sinds eeuwen uitgestorven geslacht Van Ootmersen, dat het echter voerde van zwart in plaats van blauw. Steekt heraldisch gezien hoog uit boven de wapens van Ommen, Olst en Markelo.

40. Raalte. In zwart een kruis van goud, vergezeld in elk kwartier (of *kanton*) van een korenaar van hetzelfde. Verleend 1 november 1898. Volgens v. d. Laars doelt het kruis waarschijnlijk op het feit, dat de H. Kruisverheffing het patronaat der R.K. parochiekerk vormt, terwijl de korenaren de landbouw in deze gemeente symboliseren.

41. Rijssen. In blauw een tak (*rijs*) van goud. Schild gedekt met een vijfbladige kroon van goud. Bevestigd 24 november 1819. Een voorbeeld dus weer, hoe de wapenfiguur afgeleid kan zijn van de naam van de gemeente (sprekend wapen).

42. Staphorst. In blauw drie samengevoegde torens van goud. Bevestigd 24 november 1819.

43. Steenwijk. In blauw een anker van goud. Schild gedekt door een vijfbladige kroon en van achter vastgehouden door de H. Clemens, alles van goud. Bevestigd 24 november 1819. Aldus de officiële beschrijving, die geen melding maakt van de toch duidelijk aanwezige streepdwarsbalk in de officiële afbeelding, een bewijs te meer dat beschrijving en afbeelding elkaar in die tijd meermalen niet geheel dekten.

Blijkbaar vond ook niemand ooit aanleiding te trachten zoiets juist omschreven te krijgen! Wat de schildhouder betreft (ook deze wordt niet nader beschreven), deze draagt kennelijk het schild aan een gekruiste band aan de hals. De H. Clemens die in de iconografie wordt voorgesteld als paus met het anker als attribuut, was leerling en opvolger der apostelen en derde opvolger van de H. Petrus als bestuurder der Kerk van 92—101 n. Chr. Hij zou door keizer Trajanus verbannen zijn en enige tijd later door verdrinking met een anker aan de hals ter dood gebracht. Uit deze geschiedenis is waarschijnlijk de manier van schilddragen bij dit wapen afgeleid. De H. Clemens is getooid met de pauselijke tiara en draagt in de linkerhand de pauselijke kruisstaf.

44. ~~46.~~ Steenwijkerwold. Gevierendeeld: I en IV in goud een geankerd Sint Andrieskruis van rood; II en III in blauw een leeuw van zilver, getongd en genageld van rood. Verleend 6 mei 1899. De veronderstelling dat er verband bestaat tussen het geankerde kruis en het anker in het voorgaande wapen, lijkt ons niet gewaagd.

45. ~~47.~~ Tubbergen. Gedeeld: I in blauw een kruis van goud, beladen met een verkort en versmald kruis van het veld, en vergezeld in

elk kanton van een leeuw van goud; II in zwart drie bergen van goud. Verleend 28 oktober 1898.

De rechter helft vertoont het wapen van Ootmarsum, omdat Tubbergen tot 1811 deel uitmaakte van het landgericht Ootmarsum. De linkerhelft is wat een z.g. sprekend wapen (bergen). K. Bierkoma ~~veronderstelt~~ ^{merkt op} stelt, dat „Tub“ misschien als „Drie“ beschouwd zou kunnen worden.

46. Urk. In blauw een schelvis van natuurlijke kleur. Verleend 15 december 1819.

47. Vollenhove. Gedeeld: I in rood een kruis van zilver; II weer doorsneden: a. in groen een jachthoorn van goud, gesnoerd en beslagen van hetzelfde; b. in zilver een burcht van rood. Schild gedekt door een driebladige kroon van goud met twee parelpunten. Verleend 10 augustus 1942. ^{I.v.m.} ~~Door~~ de samenvoeging van ambt- en stad-Vollenhove tot ien geheel, werd dit nieuwe wapen vastgesteld. De rechter helft is het Utrechts bisschoppelijk wapen en herinnert aan de macht, die de bisschoppen van Utrecht hier in de middeleeuwen hadden. De jachthoorn duidt op het oude bisschoppelijk jachtrecht in de omgeving, terwijl de burcht herinnert aan de in stad-Vollenhove gevestigde burcht.

48. Vriezenveen. In zilver een geplante eikeboom van groen. Bevestigd 22 april 1899. Dit is een zuiver „heraldische” boom, waarbij de meest kenmerkende onderdelen naar verhouding zeer groot worden afgebeeld, zodat men de aard van de boom onmiddellijk kan herkennen.

49. Wanneperveen. In blauw drie kandelaars van goud, in elk waarvan een kaars van zilver met een vlam van rood, geplaatst 2 en 1. Bevestigd 14 november 1898.

50. Weerselo. Gedeeld: I in blauw een kruis van goud, in het eerste kanton vergezeld van een ten halve lijve uit de rechterkruisarm opkomende, omgewende bisschop, met gelaat en handen van natuurlijke kleur, mijter

en gewaad van goud en zilver en een kromstaf van goud; II in rood drie burchten van zilver, gevoegd, verlicht en elk voorzien van een poort, alles van zwart. Verleend 1 november 1898. ~~2~~

51. Wierden. In zilver een kruis van blauw, in het eerste en vierde kanton vergezeld van een korenaar, in het tweede en derde kanton van een weversspoel, alles van goud. Bevestigd 24 november 1819. De korenaren, ten overvloede zij dit vermeld, zijn schuinrechts en de weversspoelen schuinlinks in de kantons geplaatst, zodat ze a.h.w. een Sint Andrieskruis vormen. Landbouw en thuisweverij zijn de vroegere hoofdbedrijven ter plaatse, die door deze figuren worden gesymboliseerd.

52. Wijhe. In goud een uitgerukte lindeboom van groen, vergezeld van vier duiven van wit, geplaatst twee aan twee. Verleend 1 november 1898. De boom in dit wapen zou ontleend zijn aan een, die voorheen ter plaatse alom bekend moet zijn geweest.

53. IJsselmuidenten. In zilver een golvende dwarsbalk van blauw, vergezeld van drie maarlen (merletten) van rood, geplaatst twee boven en één onder de balk. Verleend 1 november 1898. Ofschoon de beschrijving dus spreekt van merletten, vertonen deze figuren vleugeltjes en een begin van snavels en poten, welke onderdelen eigenlijk het kenmerk zijn van de zgn. „geknotte vogeltjes”, die meer een typisch Engelse wapenfiguur zijn. Hoewel in vorm verschillend, in heraldische betekenis gelijk aan de merletten. ^{Intussen zouden}

deze figuren ontleend zijn aan het blauw van het oude geslacht Gyselmeijden, dat i.p.v. de golvende dwarsbalk, (die vermoedelijk de IJssel voorstelt) een zilveren keperff voerde in rood.

54. Z w a r t s l u i s. Geschaakt van zilver en rood in vijf rijen, elk van vijf vakken. Bevestigd 3 februari 1898.

55. Z w o l l e. In blauw een kruis*) van zilver. Schild gedekt door een keizerlijke kroon van goud, gevoerd van rood en ter weerszijden vastgehouden door een aanzierende leeuw van natuurlijke kleur, het geheel op een voetstuk geplaatst. Bevestigd 24 november 1819. Het wapen is ontleend aan de banier van de aartsengel Michaël, de beschermheilige van de stad. In het stadszegel is deze figuur achter het wapen afgebeeld.

56. Z w o l l e r k e r s p e l. In zilver een kruis van blauw. Verleend 1 november 1898.

*) In de officiële afbeelding wordt het kruis zgn. „omboord” afgebeeld, d.w.z. met een smal boordsel van dezelfde kleur als het kruis zelf. *Wants de*

Schildhouders betreft: het gemeenbestuur gebruikt niet-aanziende leeuwen.

↓ Schild gedekt met een driebladige kroon van goud met twee parelpunten
Verleend 3 september 1963.

